

Αφιέρωμα στα 100 χρόνια από την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα

Μαρία-Ελένη Ρειζάκη   6^ο Γυμνάσιο Χανίων

Βρίσκομαι στο λιμάνι των Χανίων, απέναντι από το Φάρο, στο ιστορικό Φρούριο του Φιρκά. Υψώνω το βλέμμα μου και ατενίζω το επιβλητικό οικοδόμημα, το οποίο στέκει αγέρωχο στην είσοδο του λιμανιού εδώ και τόσα χρόνια. Η εικόνα του φρουρίου επιφέρει πολλές αναμνήσεις στο μυαλό μου για γεγονότα που όλοι πρέπει να γνωρίζουν. Όλοι όσοι σήμερα ζουν σε αυτό τον τόπο και φέρουν την ονομασία «Έλληνες της Κρήτης» είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν πως για τους προγόνους τους η ελληνική ταυτότητα δεν ήταν δεδομένη. Όπως πολύ εύστοχα έχει ειπωθεί «*Λαοί που ξεχνούν την ιστορία τους είναι καταδικασμένοι να την επαναλάβουν*». Μέσα στο πνεύμα της φράσης αυτής, που κινείται μεταξύ εθνικής επιταγής και εξορκισμού, αποφάσισα να γράψω λίγα λόγια μια που σήμερα συμπληρώνονται 100 χρόνια από την επίσημη ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Το κρητικό ζήτημα, το οποίο κάλλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία από τις συνιστώσες του «Ανατολικού ζητήματος», απασχόλησε την Ευρώπη για αρκετά χρόνια (1821-1913). Ουσιαστικά το ελληνικό κράτος, με βάση τις συνθήκες που υπογράφηκαν, περιελάμβανε τη Στερεά Ελλάδα, την Εύβοια, την Πελοπόννησο, τα νησιά του Αργοσαρωνικού, τις Κυκλάδες και τις Σποράδες, αφήνοντας όμως απ' έξω το νησί της Κρήτης καθώς και πολλές άλλες ελληνικές περιοχές. Το γεγονός αυτό προκάλεσε σφοδρές διαμαρτυρίες τόσο από την πλευρά της Ελλάδας όσο και της Κρήτης. Η παραχώρηση της νήσου στους Αιγυπτίους ως δώρο απ' τους Τούρκους για τη συνεισφορά τους στους αγώνες κατά των Ελλήνων αποτέλεσε ένα ισχυρό πλήγμα για τους Κρητικούς. Έτσι το 1830 συντάχθηκε από το κρητικό συμβούλιο η πρώτη Διακήρυξη του Κρητικού ζητήματος με αιτήματα την ελευθερία και την ένωση με την Ελλάδα. Οι Κρητικοί ήταν έτοιμοι να αγωνιστούν για να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους αδιαφορώντας για την εμφανή στρατιωτική υπεροχή του εχθρού και τις προφανείς δικές τους ελλείψεις. Απώτερος σκοπός ήταν η ένωση. Γι' αυτό αντί για το σύνθημα της επανάστασης του '21 «Ελευθερία ή Θάνατος» στο νησί υπήρχε ο στόχος «**Ένωσις ή Θάνατος**», όπως ήταν το σύνθημα στις σημαίες των Επαναστάσεων από το 1821 μέχρι και το 1897-98.

Ένα συγγραφέας που παρουσιάζει τους αγώνες των Κρητών με το δικό του μοναδικό τρόπο είναι ο **Νίκος Καζαντζάκης**. Γράφοντας τον *Καπετάν Μιχάλη*, θέλει να δώσει στο πρόσωπο του πατέρα του το πρόσωπο της αγωνιζόμενης Κρήτης. Ο Καπετάν Μιχάλης δεν είναι κάποιο ιστορικό πρόσωπο, όπως μπορεί να πιστέψει κανείς. Είναι ο τύπος του Κρητικού αγωνιστή και ο λαϊκός ήρωας. Στο ίδιο το έργο του ο συγγραφέας αποτυπώνει εύστοχα σε μία παράγραφο με λογοτεχνικό και συναισθηματικό τρόπο το Κρητικό Ζήτημα με τις διεθνείς προεκτάσεις του: «*Είναι λαοί κι άνθρωποι που φωνάζουν το Θεό με την προσευκή και με τα κλάματα· ή με την εγκαρτέρηση και τη φρόνιμη απαντοχή· ή με βλαστημιές· οι Κρητικοί με το τουφέκι*».

Η σθεναρή αντίσταση που προέβαλλαν συνεχώς οι Κρητικοί μέσα από συνεχείς επαναστάσεις τονίζει την ανάγκη και τον διακαή πόθο τους για ελευθερία, ενώ παράλληλα αποδεικνύει ότι οι Οθωμανοί αδυνατούσαν να επιβληθούν απόλυτα στο νησί, το οποίο ποτέ δεν υποτάχθηκε πνευματικά στη θέλησή τους. Το ολοκαύτωμα της Μονής Αρκαδίου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυταπάρνησης και πατριωτισμού που συγκίνησε ιδιαίτερα την Ευρώπη. Με τις αλλεπάλληλες αυτές εκρήξεις της κρητικής ψυχής δέχεται ένα ισχυρό ράπισμα ο Τούρκος Δυνάστης, επηρεάζεται η ευρωπαϊκή διπλωματία και ανοίγει το μονοπάτι για περιορισμένες κι αργότερα ευρύτερες παραχωρήσεις στο λαό του αιματοκυλισμένου νησιού της Κρήτης. Το μονοπάτι αυτό αποτέλεσε ο Οργανικός νόμος. Βάσει αυτού του νόμου οι Κρητικοί εξασφάλιζαν ποικίλα προνόμια, οι υπερεξουσίες όμως και οι έντονες παρεμβάσεις της διοίκησης καλλιέργησαν το αίτημα της δημιουργίας ενός νέου οργανικού νόμου.

Η σύμβαση της Χαλέπας (Οκτώβριος 1878) αποτελούσε αυτό το νέο Οργανικό Νόμο με τον οποίο δόθηκε σημαντική ώθηση στη λύση του κρητικού ζητήματος, καθώς δημιουργούνταν πλέον ένα καθεστώς ημιαυτόνομης επαρχίας με ιδιαίτερα προνόμια. Μετά από μία δεκαετία ταραχών οι Ευρωπαίοι αποδέχτηκαν την οριστική απομάκρυνση του τουρκικού στρατού και διόρισαν ως Ύπατο Αρμοστή στην Κρήτη τον πρίγκιπα Γεώργιο.

Η αποβίβαση του πρίγκιπα στη Σούδα στις 9 Δεκεμβρίου 1898 έγινε με ηγεμονικές τιμές από τα διεθνή στρατεύματα και με ενθουσιασμό από τους χριστιανούς κατοίκους του νησιού. Απαγγέλλοντας το διάγγελμά του από τον εξώστη του Διοικητηρίου Χανίων ανακοινώνει ως απώτερο σκοπό του την ύπαρξη αληθινής ειρήνευσης στο νησί όπως επίσης και την πρόθεσή του να καταβάλλει κάθε προσπάθεια ευημερίας φροντίζοντας να διοικούνται δίκαια και αμερόληπτα.

Ουσιαστικά η δημιουργία της Αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας αποτελούσε ένα παροδικό στάδιο που βαθμιαία θα κατέληγε στην ένωση. Οι Κρήτες εκείνη την περίοδο αναζητούσαν απλώς λίγη ηρεμία και γαλήνη. Δυστυχώς, όμως, η αντιπαλότητα που υπήρχε ανάμεσα στο Βενιζέλο και τον πρίγκιπα λόγω της αυταρχικότητας του δεύτερου, οδήγησε στην απόλυση του Βενιζέλου από τη θέση που κατείχε ως Σύμβουλος της Δικαιοσύνης με αποτέλεσμα την οριστική ρήξη μεταξύ των δύο ανδρών. Κατά συνέπεια, διχάστηκε και ο λαός της Κρήτης. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την τοποθέτηση του πρίγκιπα Γεωργίου στα θέματα εξωτερικής πολιτικής και την άρνησή του να δεχτεί συζήτηση για το εθνικό θέμα και τα εσωτερικά προβλήματα της Κρήτης οδήγησαν στην εξέγερση του Θερίσου στις 10 Μαρτίου του 1905 με πρωτοβουλία του Ελευθερίου Βενιζέλου, ο οποίος διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο, καθώς η ευφυής πολιτική του καθοδήγηση συνέβαλαν στην αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για το κρητικό ζήτημα. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα της επανάστασης του Θερίσου ήταν η αναθεώρηση του πολιτειακού καθεστώτος του νησιού έτσι ώστε να προσαρμοστεί στα κοινοβουλευτικά δεδομένα και να λάβει δημοκρατικότερο χαρακτήρα. Ο

πρίγκιπας αντικαταστάθηκε τελικά από τον Αλέξανδρο Ζαΐμη, που ανέλαβε τα καθήκοντα του στις 18/09/1906.

Στη συνέχεια (1908) οργανώθηκαν πάνδημα ενωτικά συλλαλητήρια και τις αμέσως επόμενες μέρες η Κυβέρνηση της Κρήτης και η Βουλή των Κρητών εξέδωσαν σχετικά ψηφίσματα κηρύσσοντας την ανεξαρτησία της Κρήτης και την ένωσή της με την Ελλάδα. Ο Ζαΐμης αναχώρησε από τα Χανιά, οι Δυνάμεις εκκένωσαν τον Ιούλιο του 1909 το νησί από τα στρατεύματα ξηράς και η ελληνική σημαία αντικατέστησε παντού εκείνη της αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας, γεγονός που εξόργισε τόσο τους Τούρκους όσο και τις τέσσερις δυνάμεις. Οι επίμονες προσπάθειες των Κρητικών για την ένωση συνεχίστηκαν φέρνοντας τους σε σύγκρουση ακόμη και με τον συντοπίτη τους Βενιζέλο, ο οποίος στα 1909 αρνήθηκε για διπλωματικούς λόγους να δεχτεί τους Κρήτες αντιπροσώπους στη Βουλή των Ελλήνων. Με την έκρηξη όμως των Βαλκανικών πολέμων του 1912, το Ελληνικό Κοινοβούλιο ανοίγει τις πύλες του και οι Κρήτες βουλευτές γίνονται δεκτοί με ενθουσιασμό και θερμές εκδηλώσεις. Η οριστική λύση του Κρητικού ζητήματος δίνεται με τη συνθήκη του Λονδίνου, το Μάη του 1913, οπότε παραχωρείται η Κρήτη στην Ελλάδα. Οι Κρητικοί αφαιρούν την τουρκική σημαία από το νησάκι της Σούδας, που είναι το τελευταίο σύμβολο της τουρκικής επικυριαρχίας στην Κρήτη. Την 1η Δεκεμβρίου 1913 γίνεται η επίσημη ανακήρυξη της Ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα. Υψώνεται η ελληνική σημαία στο Φιρκά, και ο πόθος της Ένωσης, που πληρώθηκε με σκληρούς αγώνες και ποταμούς αίματος, γίνεται πια πραγματικότητα. Με τον τρόπο αυτό δικαιώνεται ο προαιώνιος, όπως αναφερόταν στα ψηφίσματα όλων των κρητικών συνελεύσεων της περιόδου της Κρητικής Πολιτείας, πόθος των Κρητών για την ένωση.

Όπως είναι γνωστό, η ιστορία συνδέεται άμεσα με τη λογοτεχνία, δηλαδή τα περισσότερα λογοτεχνικά έργα βρίσκονται σε στενή σχέση και συνάρτηση με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής μέσα στην οποία γράφηκαν, αλλά και της περιόδου στην οποία αναφέρονται. Πολλές φορές εκτός από το λογοτεχνικό τους χαρακτήρα, αποτελούν ταυτόχρονα και μοναδικής αξίας ιστορικές πηγές επειδή αντικατοπτρίζουν την ατμόσφαιρα και τη νοοτροπία μίας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου. Ακόμα έχουν τη δυνατότητα με τρόπο γλαφυρό και δραματοποιημένο να μας μεταφέρουν στο κλίμα της περιόδου που οι συγγραφείς περιγράφουν, είτε ως αυτόπτες ή αυτήκοοι μάρτυρες είτε κινούμενοι από το ειλικρινές ενδιαφέρον τους γι' αυτήν. Η αλήθεια είναι πως ο λογοτέχνης μπορεί να αποτυπώσει στο έργο του με μοναδικό τρόπο «τη συναισθηματική φόρτιση μίας ατμόσφαιρας, την οποία η ψυχρή ιστοριογραφία αδυνατεί να παραστήσει». Αυτό αποδεικνύεται στα παρακάτω ποιητικά αποσπάσματα.

Η πολυπόθητη Ένωση αποτελεί για τον **Ιωάννη Πολέμη** μοναδικό γεγονός στο οποίο πρέπει να αποδοθούν ιδιαίτερες τιμές παραμερίζοντας τα πάντα για χάρη του, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει *«Μεριάστε...Κρήτη!»*. Επικαλούμενος ένα αρχαιοελληνικό σύμβολο, αυτό της φτερωτής Νίκης, εξαίρει το κατόρθωμα των Κρητών να απομακρύνουν το Δυνάστη και παρόλο που η διεθνής συγκυρία ήταν δυσμενής, να πραγματοποιήσουν τις επιδιώξεις τους (*«παλαίβοντας με τον καιρό.....το φράχτη»*). Επιπροσθέτως, αποκαλεί τα εμπόδια που επιβράδυναν την ένωση *«δράκους»* προερχόμενους τόσο από την Ανατολή όσο και από τη Δύση, υπονοώντας την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τις Μεγάλες Δυνάμεις. Η μεν πρώτη επιδιώκοντας να διατηρήσει την κυριαρχία της στο νησί κατέφευγε σε βάνουσες ενέργειες προκειμένου να καταπνίξει τη σθεναρή αντίσταση που προέβαλλε η Κρήτη, ενώ οι δεύτεροι ανταγωνιζόμενοι μεταξύ τους προσπαθούσαν να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα, εκμεταλλευόμενοι το κρητικό πρόβλημα. Στη συνέχεια με τη φωνή της Ελλάδας καλωσορίζει στη αγκαλιά της την Κρήτη, την οποία αποκαλεί θυγατέρα, και την επαινεί για το κατόρθωμα της να περάσει από τη σκλαβιά στην ελευθερία με το κεφάλι ψηλά, χωρίς να υποταχθεί. Το αλύγιστο φρόνημα της Κρήτης φαίνεται και από τη γνώστη φράση του Κωστή Παλαμά:

«Είμαι απ' την Κρήτη. Απ' το νησί που δεν γερνά, δέ γέρνει,

και σκλαβωμένο, ασκλάβωτο πάντα 'ναι , για να δίνει μαθήματα λευτεριάς....»

Ο **Κωστής Παλαμάς** που χαρακτηρίστηκε εθνικός ποιητής αποτυπώνει με το έργο του τους πόθους και τις απογοητεύσεις, τις ελπίδες και τις ανατάσεις του ελληνισμού κατά τις κρίσιμες περιόδους που έζησε. Ειδικότερα η στάση των αγωνιστών της Κρήτης προκαλεί τον έκδηλο θαυμασμό του, τον οποίο εκφράζει μέσα από τα ποιήματά του. Η επίτευξη του αιώτερου σκοπού των Κρητικών, δηλαδή της ένωσής τους με τη μητέρα Ελλάδα επιφέρει την αποκατάσταση της δικαιοσύνης (*«εστι Δίκης οφθαλμός»*). Αποτελεί μια πράξη συνεργασίας αφού τόσο στον ένοπλο όσο και στον πνευματικό αγώνα συμβάλλουν όλοι (*«να γεράματα και νειάτα σε πυρρίχιο χορό»*). Το γεγονός αυτό αποδεικνύει το συλλογικό πνεύμα, το οποίο διακατείχε τους Κρήτες εφόσον ιεραρχούσαν το χρέος τους προς την πατρίδα παραβλέποντας την πιθανή μοίρα τους, να συναντήσουν σύντομα το θάνατο. Μην αντέχοντας πια να μαστίζονται από τις κακουχίες και μη μπορώντας να συνεχίσουν να είναι θύματα της θηριωδίας του Σουλτάνου, αποφάσισαν να ποτίσουν με το αίμα τους το έδαφος από όπου ξεφύτρωσε η ελευθερία προκειμένου να πετύχουν το στόχο τους, την Ένωση (*«Κόκκινο κυλά το ρέμα....δεν ανθίζει παρά μ' αίμα»*).

Το γεγονός όμως που ενέπνευσε τους περισσότερους ποιητές ήταν η εικόνα της ελληνικής σημαίας στο φρούριο του Φιρκά. Ένας ακόμη ποιητής της εποχής εκείνης, ο **Γ. Σουρής** βλέποντας τη σημαία, το σύμβολο της ελευθερίας να κυματίζει, καλεί τους Έλληνες να τη χαιρετίσουν («*χαιρετίστε τη σημαία*») και παράλληλα να αναλογιστούν τις περιπέτειες που πέρασε μέχρι να υψωθεί αγέρωχη πάνω στο φρούριο. Συγκεκριμένα αναφέρεται στο περιστατικό που συνέβη το 1909. Δηλαδή με την κήρυξη της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα το Σεπτέμβριο του 1908 απ' την κρητική βουλή, την αναχώρηση του Αλ. Ζαΐμη από τα Χανιά και την εκκένωση του νησιού απ' τα στρατεύματα ξηράς των Μ. Δυνάμεων, ελληνικές σημαίες ξεπρόβαλλαν σε διάφορα σημεία του νησιού. Κάποιοι Χανιώτες πατριώτες υπέστειλαν μέχρι και τη σημαία της Αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας στο Φιρκά αντικαθιστώντας την με την ελληνική. Η κίνηση αυτή εξόργισε τις τέσσερις δυνάμεις και προκάλεσε σφοδρότατες διαμαρτυρίες της Τουρκίας, αφού η πράξη αυτή αποτελούσε αυθαίρετη μεταβολή του πολιτικού καθεστώτος της Κρήτης. Γι' αυτό το λόγο καθεμιά από τις τέσσερις δυνάμεις έστειλε από ένα ναύτη στο φρούριο του Φιρκά. Χτυπώντας ταυτόχρονα τον ιστό της ελληνικής σημαίας τον έκοψαν σε τέσσερα κομμάτια («*που μια μέρα στο Φιρκά την κατέβασαν προστάται με πελέκια ναυτικά*»). Αυτά όμως αποτελούν παρελθόν για το Σουρή, αφού τώρα «*κυματίζει σε ψυχές παλικαριών*». Με τη φράση αυτή εννοεί τόσο τους Κρητικούς που αξιώθηκαν να ζήσουν τη μεγάλη στιγμή της Ένωσης όσο και αναρίθμητους νεκρούς πολεμιστές των αιματηρών αγώνων και επαναστάσεων.

Στο ίδιο πνεύμα και ο **Ελ Βρέλλος** στο ποίημά του «Εθνικό Πανηγύρι» καλεί του Κρητικούς να συμμεριστούν τη χαρά του («*Χαρήτε Κρητικόπουλα!*») και να συμμετέχουν στους πανηγυρισμούς για την ένωση οι οποίοι επισφραγίζονται με την έπαρση της σημαίας από τον Βασιλέα Κωνσταντίνο γεμίζοντας εθνική υπερηφάνεια («*με εθνικό καμάρι*») τις ψυχές των Κρητικών αλλά και όλων των Ελλήνων.

Μετά από τόσους αιώνες ξενικών κατοχών, επαναστάσεων, ηρωισμών και θυσιών στο βωμό της Πατρίδας, η Κρητική ψυχή ντυνόταν για πάντα το γαλάζιο της θάλασσας και το άσπρο της χαράς. Αιώνες αγώνων, αιμάτων και δακρύων είχαν βρει πια την ιστορική, την εθνική δικαίωσή τους. Κι η απελπισμένη κραυγή «Ένωσις ή Θάνατος» στις επαναστατικές σημαίες του παρελθόντος, έγινε τραγούδι αγαλλίασης στην ευλογημένη ώρα της Κρήτης, εμπνέοντας τον Κωστή Παλαμά αργότερα:

***«Της αστραπής και της βροντής η Κρήτη
και των κελαϊδισμών και των αγώνων
των αιμάτων και των τροπαίων η Κρήτη
των τυράννων ακοίμητη φοβέρα η Κρήτη, η Κρήτη....».***

Αναλογιζόμενη όλα τα παραπάνω, αναρωτιέμαι τι νόημα έχουν οι φήμες περί ενδεχομένου δημοψηφίσματος το 2013, στο οποίο οι Κρητικοί θα κληθούν να αποφασίσουν για το αν επιθυμούν να παραμείνει το νησί αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής επικράτειας ή όχι. Ωστόσο, η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα έχει χαρακτήρα οριστικό και αμετάκλητο, δεν είναι ένωση με... ημερομηνία λήξεως. Σε καμία από τις διεθνείς συνθήκες με τις οποίες ρυθμίζεται οριστικά το κρητικό ζήτημα δεν υπάρχει η παραμικρή αναφορά ότι η ένωση υπόκειται σε οποιονδήποτε χρονικό περιορισμό ούτε σε ενδεχόμενο επανεξέτασης της ενσωμάτωσης της Κρήτης στον εθνικό κορμό σε 100, 200 ή... χίλια χρόνια. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στη δύσκολη εποχή που ζούμε η επιβίωση των λαών εξαρτάται κυρίως από το συλλογικό πνεύμα και την ομαδικότητα, που πρέπει να αποτελούν αναπόσπαστα χαρακτηριστικά τα οποία θα μας βοηθήσουν να προοδεύσουμε αντιμετωπίζοντας πιο αποτελεσματικά κάθε εμπόδιο που εμφανίζεται στο δρόμο μας.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ιωάννης Πολέμης «Στην Κρήτη»

Μεριάστε κάστρα και νησιά και πολιτείες και χώρες,
και σεις, Νίκες λευκότερες και Νίκες λευκοφόρες
ανοίξτε δρόμο διάπλατο για να περάσει η Κρήτη!
Παλαίβοντας με τον καιρό τον κοσμοκαταλύτη,
πατώντας σε χαλάσματα, σε κόκκαλα σε στάχτη,
γκρέμισε με τα χέρια της και το στερνό το φράκτη,
που δράκοι τον εφύλαγαν, δράκοι τον είχαν κτίσει
με χώμα απ' την Ανατολή, με πέτρα απ' τη Δύση.
Έρχεται ψιλομέτωπη, μ' ορθάνοιχτες αγκάλες.

.....
-καλώς την θυγατέρα μου, που λαχταρούσα να 'ρθει
και χρόνια αιματοπνίγηκε, χρόνια θαλασσοδάρθη
ακούραστα αρμενίζοντας μ' ολόρθο το κεφάλι
απ' τ' ακρογιάλι της σκλαβιάς στο ελεύθερο ακρογιάλι.

Κωστής Παλαμάς

Εστι Δίκης οφθαλμός
τώρα Λευθεριάς ψαλμός,
τώρα Λευθεριάς τραγούδια,
τώρα Λευθεριάς καμπάνες
γεια χαρά σας δόλιες μάνες

Να γεράματα και νειάτα
σε πυρρίχιο χορό!!
Κόκκινη προβαλλ' η ράχη,
Κόκκινο κυλά το ρέμα
κάθε δένδρο, για ν' ανθίσει
το ποτίζουν με νερό,
της Ελευθεριάς μονάχα
δεν ανθίζει παρά μ' αίμα.

Γεώργιος Σουρής

Χαιρετίστε την σημαία
Που μια μέρα στο Φιρκά
την κατέβασαν προστάται
με πελέκια ναυτικά
κι αν δεν φάνηκε στην άκρη
γκρεμισμένων κονταριών
όμως τώρα κυματίζει
σε ψυχές παλικαριών...

Ελ. Βρέλλος «*Εθνικό Πανηγύρι*»

Χαρήτε Κρητικόπουλα!
Τρανή στο Γένος χάρη
Ναι! Στου Φιρκά του θρυλικού
ωδόξα!- το κοντάρι
που αγωνίες περισσές
και πίκρες μας θυμίζει
ύψωσε τη γαλάζια μας
του Βασιλιά το χέρι,
κι αυτή, του αρχιπέλαγου
και των βουνών τ' αγέρι
απλώνεται και μ' εθνικό
καμάρι κυματίζει!

Κωστής Παλαμάς «*Βωμοί*»

Της Αστραπής και της βροντής η Κρήτη
και των κελαϊδισμών και των αγώνων,
των αιμάτων και των Τροπαίων η Κρήτη,
των τυράννων ακίνητη φοβέρα,
η Κρήτη, η Κρήτη.

Ω Κρήτη, όπως ολόχαρα σε βλέπουν
τα μάτια τα θεϊκά της φαντασίας,
άμποτε και τα μάτια τα δικά μας
να σε ειδοούν της ελεύτερης πατρίδας
τρανή κορώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εφημερίδα "ΠΑΤΡΙΣ". Ηράκλειο Κρήτης 1/12/2000, Η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα και τα προ αυτής διαδραματισθέντα γεγονότα
2. Στέλλα Αλιγιζάκη, Θέρισο 1905, Χανιά 2003
3. Ημερολόγιο 2013 1^ο Γ.Λυκείου Χανίων «Αφιέρωμα στα 100 χρόνια από την Ένωση της Κρήτης»
4. Σχολικά εγχειρίδια νεότερης Ιστορίας Γυμνασίου και Λυκείου
5. Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης, Λογοτεχνία και Ιστορία: όψεις της Νεότερης Ιστορίας της Κρήτης μέσα από λογοτεχνικά έργα του Νίκου Καζαντζάκη
6. Ζαχαρένια Σημανδηράκη, Αφιέρωμα στα 98 χρόνια από την Ένωση Κρήτης με Ελλάδα.